



طراحی الگوی حکمرانی سهولت کسب و کار در چارچوب قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور

امیر خسرو فخریان

گروه مدیریت دولتی، واحد امارات، دانشگاه آزاد اسلامی، دوی، امارات

غلامرضا معمارزاده طهران (مسئول مکاتبات)

گروه مدیریت دولتی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

gmgmemar@gmail.com

افسانه زمانی مقدم

گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه اقتصاد و مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران

فریدون رهنمای رودپشتی

گروه مدیریت بازرگانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

محمد علی افشار کاظمی

گروه مدیریت صنعتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۲۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۲۷

چکیده

کیفیت حکمرانی نقش بسزایی در چگونگی و کیفیت فضای کسب و کار دارد. لذا این پژوهش با هدف طراحی الگوی حکمرانی سهولت کسب و کار در چارچوب قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور انجام گرفته است. تحقیق از لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ گردآوری داده‌ها پیمایشی است و دارای رویکرد کمی میباشد. جامعه مورد مطالعه نظام کسب و کار کشور است و تعداد ۱۵ نفر از صاحبان نظران حائز شرایط جهت تشکیل پانل خبرگی انتخاب شدند. در بخش کمی و به منظور تست مدل، شهرک صنعتی عباس آباد با تعداد ۴۰۰۰۰ نفر به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شد و تعداد ۳۸۰ نفر طبق جدول مورگان بعنوان نمونه آماری و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. روش گردآوری داده‌ها میدانی و ابزار گردآوری پرسشنامه می باشد. روایی پرسشنامه‌ها با بهره‌گیری از نظرات اساتید و خبرگان امر و پایایی نیز از طریق آلفای کرونباخ (۰.۷۶) مورد تایید قرار گرفت. پس از استخراج ابعاد و مولفه‌ها از مبانی نظری، با استفاده از تکنیک دلفی فازی اشباع نظری حاصل گشت. پس از بررسی برازش مدل با استفاده از معادلات ساختاری، جهت دستیابی به ترکیب مطلوب مولفه‌ها از استنتاج فازی استفاده گردید. نتایج نشان داد در امور حاکمیتی، مولفه تک‌نرخ‌شدن، شدن ارزش و ثبات بازار ارز و پوشش نوسانات؛ در امور قراردادی مولفه سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی و در امور مشارکتی مولفه آشنایی با قوانین دارای بیشترین اهمیت در ترکیب مطلوب می‌باشند. همچنین با شرایط فعلی، سطح مطلوب امور حاکمیتی و مشارکتی با سطح ایده‌آل فاصله زیادی دارد در حالیکه در امور قراردادی شکاف بین سطح مطلوب و ایده‌آل ناچیز است.

کلمات کلیدی: حکمرانی، سهولت کسب و کار، امور حاکمیتی

مقدمه

بخش قابل توجهی از مقتضیات رشد اقتصادی هر کشور در گرو فضای کسب و کار مناسب در آن کشور است. تاکنون نظریات متعددی راجع به نقش بهینه دولت و دخالت آن در نظام اقتصادی مطرح شده که از زوایای مختلف به موضوع پرداخته اند. اما موضوعی که اخیراً مورد توجه قرار گرفته، نقش نهادها (دولت و بازار) و بطور کلی "حکمرانی" در فرآیند توسعه اقتصادی کشورهاست. منظور از حکمرانی، اعمال قدرت اقتصادی، سیاسی و اداری بر اساس قانون، پاسخگویی و اثر بخشی است. دولت (از ناحیه دستگاه قانونی و قضائی) و بازار (بخش خصوصی)، هر دو وظیفه ایجاد شرایط مناسب برای فعالیتهای اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار، جهت نیل به توسعه اقتصادی را دارند. در اهمیت توجه به بهبود محیط کسب و کار، همین بس که محیط کسب و کار نامناسب منجر به ایجاد آثار نامطلوب اقتصادی از جمله کاهش رقابت پذیری بنگاه ها، بزرگ شدن بیش از اندازه برخی بنگاه ها و کوچک ماندن بنگاه های دیگر، عدم شکل گیری شبکه ها و گسترش بخش غیر رسمی و اختلال در دستیابی به توسعه اقتصادی میشود. اصلاح فضای کسب و کار و بهبود شاخصهای آن در عرصه جهانی نه تنها گامی اساسی برای تقویت مشارکت بخش خصوصی در عرصه اقتصاد و ارتقای سطح اشتغال و تولید در کشور محسوب می شود، بلکه بطور قطع از منظر سرمایه گذاران خارجی، از جمله مهمترین نماگرها برای ورود به کشور میزبان و شرط لازم برای ارتقا و تسهیل جریان ورود فناوری به کشور است (بختیاری و شایسته، ۲۰۱۲). دولت بعنوان یکی از ارکان حائز اهمیت در حوزه کسب و کار از جهات، ابعاد و مسیرهای مختلف بر قانون گذاری، اجرا، نظارت و نهایتاً بر بهبود محیط کسب و کار تاثیرگذار است. در صورتی که دولت بتواند از جایگاه تصدی گری به جایگاه سیاستگزاری و نظارت منتقل گردد، علاوه بر رفع محدودیت برای فعالان اقتصادی، شرایط ایجاد و گسترش بنگاه های اقتصادی را

فراهم نموده و در چنین شرایطی، سیاست های کلان اقتصادی و سیاسی دولت می تواند منجر به شکل گیری یک نظام اقتصادی سالم و توانمند گردد. اگرچه بدون دخالت دولت، رشد و رسیدن به سطح بالای ثروت اقتصادی دست یافتنی نیست اما جوامعی که سطح نسبتاً بالایی از فعالیت های اقتصادی را دولت در انحصار خود داشته است، به علت ایجاد بوروکراسی، رانت جویی، فساد و ناکارایی، نتوانسته اند به رشد اقتصادی چشمگیر برسند. براساس مفهوم حکمرانی، مداخله کم یا زیاد دولت مشکل توسعه نیست بلکه کیفیت مداخله دولت مسئله اصلی است. در همین راستا بانک جهانی حکمرانی خوب را از جمله شاخص های نشان دهنده چگونگی فضای کسب و کار معرفی کرده است. شاخص فضای کسب و کار که توسط بانک جهانی ایجاد شده، نشان دهنده سهولت و مناسب بودن هر کشور برای انجام فعالیت های اقتصادی و تجاری است و رتبه بالاتر در آن نشان دهنده مقررات بهتر، معمولاً ساده تر، برای کسب و کارها و حمایت های قوی تر از حقوق مالکیت خصوصی است. براساس گزارش سهولت انجام کسب و کار بانک جهانی (DB, 2019)، رتبه ایران در شاخص سهولت انجام کسب و کار از ۱۲۴ در سال ۲۰۱۸ به ۱۲۸ در سال ۲۰۱۹ رسیده است. همچنین گزارش این نهاد بین المللی در سال ۲۰۲۰ نشان داد رتبه ایران با یک پله صعود نسبت به سال قبل به ۱۲۷ در جهان رسیده است. برای بهبود شاخص فضای کسب و کار در سال های اخیر، قوانین متعددی وضع شده است که هم در قانون برنامه ششم توسعه، هم در ماده (۷) قانون اجرای سیاست های کلی اصل چهارم قانون اساسی و هم در قانون بهبود مستمر کسب و کار به موضوع تسهیل فرایندهای اداری پرداخته شده است، اما عملکرد اجرای این قوانین چندان رضایت بخش نبوده است (حسین زاده، ۱۳۹۷). برخی از این قوانین از جمله قانون تجارت به جای اینکه منطبق با نیاز امروز تولیدکنندگان باشد، خود به مانعی در فرایند ثبت شرکتها تبدیل شده است. همچنین ثبت یک شرکت در کشور

مراحل مختلفی دارد که بنا به اظهارات فعالان اقتصادی بسیار طولانی و زمان‌بر است. در واقع نهادهایی که باید فرایندهای اداری و قانونی را تسهیل کنند، وظایف خود را به خوبی انجام نمی‌دهند (اتاق بازرگانی، صنایع، معادن تهران، ۱۳۹۵؛ معاونت بررسی‌های اقتصادی، ۱۳۹۵). اخیراً این ناکامی‌ها، توجهات را به سمت حکمرانی معطوف کرده است. حکمرانی مفهوم بسیار گسترده‌ای را در برمی‌گیرد که ناظر بر تعامل مؤثر میان سه رکن: دولت، بازار و نهادهای مدنی است. در نظریه حکمرانی از دولت به عنوان یک نهاد اجتماعی نهادساز یاد می‌شود. به طوریکه این توانایی را دارد تا با ایجاد نهادهای حامی بازار، زمینه‌های رشد اقتصادی را فراهم آورد. نهادهای مالی بین‌المللی نظیر بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول همگی بر این عقیده اند که حکمرانی یک ضرورت حیاتی برای کمک به تحقق برنامه‌های توسعه است. بانک جهانی، حکمرانی را شیوه استفاده از قدرت در مدیریت منابع اقتصادی و اجتماعی برای دستیابی به توسعه پایدار تعریف می‌کند. هر اندازه ویژگی‌های مثبت مانند حاکمیت قانون، پاسخگویی و اثربخشی دولت در یک جامعه بیشتر باشد و فساد، مقررات اضافی و بی‌ثباتی سیاسی و خشونت کمتر باشد، حکمرانی در آن جامعه برای نیل به توسعه مناسب‌تر است. در این نظریه، ضمن پذیرش دخالت منطقی دولت بر نقش تسهیل‌گری آن تأکید می‌شود و با رویکرد توسعه سیاسی و دموکراسی بر نقش مهم دولت در بسترسازی به منظور تقویت نهادهای مدنی، آزادی‌های اجتماعی تأکید می‌شود. همچنین در حکمرانی بین سه رکن اصلی دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی ارتباط نزدیکی وجود دارد. شراکت موجود سبب می‌شود که از امور عمومی به شکل بهینه‌تری بهره‌برداری شود (برادران شرکاء و ملک‌الساداتی، ۱۳۸۷).

کیفیت حکمرانی بر کیفیت فضای کسب و کار تاثیر بسزایی دارد. به کلیه عوامل مؤثر بر کسب و کار بنگاه‌های اقتصادی که خارج از کنترل و تسلط بنگاه‌ها است فضای

کسب و کار اطلاق می‌گردد (عبدالمهی و همکاران، ۱۳۹۲). در واقع محیط کسب و کار مجموعه‌ای از سیاست‌ها، شرایط حقوقی، نهادی و مقرراتی است که بر فعالیت‌های کسب و کار حاکم‌اند. ثبات اقتصاد کلان، کیفیت زیرساخت‌های کشور، کیفیت دستگاه‌های اجرایی، نظام وضع قوانین و مقررات، هزینه و امکان دسترسی به اطلاعات و آمار، فرهنگ کار و عوامل دیگری از این دست، از عواملی هستند که عملکرد واحدهای اقتصادی را تحت تأثیر قرار می‌دهند، در حالی که مدیران واحدهای اقتصادی نمی‌توانند تأثیر چندانی بر آن‌ها بگذارند. محیط کسب و کار نامناسب، هزینه عملکرد بنگاه‌های اقتصادی را افزایش می‌دهد و باعث از بین رفتن انگیزه سرمایه‌گذاری و نیز عقب‌ماندن تولیدکنندگان کشور از رقبای جهانی می‌شود. امروزه از مهمترین مباحث مرتبط با توسعه اقتصادی، بحث سهولت در انجام کار و عواملی است که باعث کاهش یا افزایش توانایی انجام اینکار می‌شود (استوائو و همکاران، ۲۰۱۹). دولت‌ها برای بهبود فضای کسب و کار، بیشتر در اصلاح قوانین موجود و برداشتن موانع موجود بر سر راه کسب و کار و همچنین اصلاح رویه‌های اجرایی فضای کسب و کار تلاش می‌کنند (صالح‌آبادی، ۱۳۹۲). سهولت کسب و کار یکی از راه‌های مشاهده میزان پیشرفت یک کشور است (وان استل و همکاران، ۲۰۰۷). در بانک جهانی، پروژه بررسی فضای کسب و کار^۱ در کشورهای مختلف از سال ۲۰۰۲ در دستور کار قرار گرفته است. این طرح که توسط موسسه IFC، بازوی توسعه بخش خصوصی بانک، راهبری می‌شود، قوانین و مقررات کشورها را با هدف یافتن گلوگاه‌ها، محدودیت‌ها و موانع فعالیت بهینه بخش خصوصی واکاوی کرده و بر اساس شاخص‌هایی که تدوین نموده، اقتصاد کشورها را رتبه‌بندی می‌کند. شاخص سهولت کسب و کار، رتبه کلی کشورها در کسب و کار را معین می‌کند و نشان دهنده سهولت و مناسب بودن هر کشور برای انجام فعالیت‌های اقتصادی و تجاری است.

^۱ Doing Business

رتبه بالاتر در آن نشان دهنده مقررات بهتر (معمولاً ساده‌تر) برای کسب و کارها و حمایت‌های قوی‌تر از حقوق مالکیت خصوصی است. این شاخص دارای ده نامگر است که عبارتند از: «شروع کسب و کار»، «شرایط صدور مجوز ساخت»، «دسترسی به برق»، «ثبات مالکیت»، «اخذ اعتبار»، «حمایت از سرمایه‌گذاران خرد»، «پرداخت مالیات»، «تجارت برون‌مرزی»، «اجرای قراردادهای و رسیدگی به ورشکستگی و پرداخت دیون» که امتیاز کشورها در هر یک از این زیرشاخص‌ها با توجه به فاصله آنها از سطح ایده‌آل (امتیاز ۱۰۰) محاسبه گردیده و در رتبه‌بندی نهایی به صورت ترکیبی لحاظ می‌شود. شاخص شروع کسب و کار فرایند ثبت شرکت را از نظر تعداد مراحل، مدت زمان مورد نیاز و هزینه صرف شده برای آغاز فعالیت را در نظر می‌گیرد. شاخص اخذ مجوز ساخت شامل تمامی فرایندهای لازم برای اخذ مجوزهای موردنیاز تا تأسیس و راه‌اندازی یک کارگاه است که مطالعه موردی این شاخص نشان دهنده تعداد مراحل، مدت زمان و هزینه صرف شده برای دریافت مجوزهای مورد نیاز با استاندارد معین هر کشور است. شاخص دسترسی به برق به تعداد مراحل دسترسی به برق، مدت زمان، و هزینه آن اشاره دارد. شاخص ثبت مالکیت فرایند لازم به منظور ثبت دارایی در دفتر اسناد رسمی است. شاخص اخذ اعتبار از شاخص‌های انجام کسب و کار بانک جهانی، مربوط به میزان توانمندی و امکان سنجش گسترده، دقت اطلاعات اعتباری و میزان پوشش اطلاعات مالی افراد حقیقی و حقوقی است که پس از ثبت در اختیار سایر سازمان‌ها یا افراد قرار می‌گیرد تا بر اساس اعتبار تعیین شده فعالان اقتصادی مورد ارزیابی قرار گیرند.

(دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۸). شاخص حمایت از سرمایه‌گذاران خرد به بررسی این مسئله می‌پردازد که صاحبان سرمایه تا چه اندازه مورد حمایت نهادهای قانونی و رسمی هستند، به ویژه در معاملاتی که در آنها منافع مدیران با منافع شرکت یا منافع دولت در تعارض است (حسین زاده، ۱۳۹۷). شاخص پرداخت مالیات مآخذ تعلق مالیات، دفعات پرداخت، زمان تعیین و پرداخت و کل مالیات قابل پرداخت را بر حسب درصد از سود حاصل از فعالیت‌های اقتصادی ارزیابی می‌کند. شاخص تجارت فرامرزی تعداد مراحل، تعداد امضا، تعداد اسناد و تعداد روز برای صادرات، میزان تعرفه‌ها و عوارض و همچنین تعداد مراحل، تعداد امضا، تعداد اسناد و تعداد روز برای واردات و میزان تعرفه‌ها و عوارض را می‌سنجد. شاخص الزام آور بودن قراردادهای به‌عنوان مبنای هرگونه مبادله در فضای تجارت داخلی و بین‌المللی می‌تواند بهبود یا عدم‌بهبود فضای کسب و کار را به همراه داشته باشد؛ ضمن اینکه الزام‌آور بودن قراردادهای علاوه بر تأثیر مثبت در مبادلات تجاری، ریسک سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی را کاهش داده و این امر به‌خودی‌خود افزایش سطح مبادلات تجاری را در تمامی زمینه‌ها به همراه خواهد داشت. در شاخص انحلال فعالیت نیز تعداد مرحله، زمان لازم برای دادرسی و هزینه پرداخت شده برای پایان دادن به فعالیتی اقتصادی بررسی و ارزیابی می‌شود (شهنازی و شبانی، ۱۳۹۰).

با توجه به اهمیت موضوع تحقیق، در سال‌های اخیر پژوهش‌های مختلفی در داخل و خارج کشور انجام گرفته است. در جدول ۱ خلاصه‌ای از پیشینه تجربی تحقیق به همراه مولفه‌های استخراج شده ارائه شده است.

جدول ۱. پیشینه پژوهش

متغیر	نتیجه	عنوان	محقق
کارایی سهولت کسب و کار	در بازه زمانی چهار ساله (۲۰۱۷ تا ۲۰۲۰) تعداد کشور با درآمد متوسط رو به بالا در نماگرهای سهولت کسب و کار با استفاده از تکنیک تحلیل پوششی داده‌ها مورد ارزیابی قرار گرفتند. نتایج نشان داد موفقیت در ایجاد کسب و کار در کشورهای مختلف بیشتر تحت تأثیر عواملی چون شروع یک تجارت، تجارت فرامرزی، دریافت برق و حمایت از سرمایه‌گذاران اقلیت است.	اندازه‌گیری و رتبه‌بندی کارایی سهولت کسب و کار در ایران و کشورهای منتخب: رویکرد تحلیل پوششی داده‌های فازی چند هدفه پویا	نجف آبادی، اوحدی، و رزم آور (۱۴۰۰)

فناوری فرد و همکاران (۱۳۹۹)	رابطه فناوری اطلاعات و ارتباطات با سهولت کسب و کار در سطح جهان	کشورهایی با شاخص فناوری اطلاعات و ارتباطات بالاتر که اغلب اعضای خوشه یک هستند، در شاخصهای فضای کسب و کار نیز دارای رتبه های بالاتری هستند.
دهقانی فیروزآبادی (۱۳۹۸)	رابطه بین شاخص حکمرانی خوب و شاخص اخذ اعتبار را در کشورهای منتخب حوزه MENA	نتایج نشان داد بین شاخص حکمرانی خوب و شاخص اخذ اعتبار یک رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد. یعنی بهبود شاخص حکمرانی خوب باعث بهبود شاخص سهولت کسب و کار شده است.
سلاطین (۱۳۹۸)	کیفیت حکمرانی و کارآفرینی در رهیافت داده های پانل کشورهای منتخب	نتایج نشان داد میزان تاثیرگذاری کیفیت حکمرانی بر کارآفرینی در گروه کشورهای منتخب نوآور محور با درآمد بالا بیشتر از گروه کشورهای منتخب کارایی محور با درآمد متوسط میباشد.
حسین زاده (۱۳۹۷)	اثر بهبود فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه	وجود قوانین و مقررات دست و پاگیر باعث کاهش رشد اقتصادی کشورهای موردنظر می شود.
حکمتی فرید، محمدزاده و خزنائی (۱۳۹۷)	تأثیر شاخص های فضای کسب و کار و مالکیت فکری بر رشد اقتصادی کشورهای با درآمد متوسط به بالا	شاخصهای فضای کسب و کار (شامل شاخص های اخذ مجوز، شروع به کار و اخذ تسهیلات)؛ شاخص حقوق مالکیت فکری؛ شاخص های حکمرانی خوب (شامل کیفیت قوانین و ثبات سیاسی)؛ سرمایه ثابت و سرمایه گذاری مستقیم خارجی تأثیر مثبت و معنی داری بر تولید سرانه کشورهای با درآمد متوسط به بالا داشته اند.
علیزاده (۱۳۹۷)	توسعه و بهبود فضای کسب و کار پیش نیاز جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی	رابطه مستقیم و دوسویه بین توسعه فضای کسب و کار و جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی برای دستیابی به رشد اقتصادی در ایران وجود دارد.
کاظمیان، عبدالله پور، عباسی (۱۳۹۷)	بررسی و اولویت بندی عوامل مؤثر بر بهبود فضای کسب و کار در کشورهای منطقه منا	پژوهش با داده های پانلی ۱۳ کشور منطقه منا در بازه زمانی ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۵ انجام گرفته و نتایج نشان داد مؤلفه پرداخت دیون بیشترین تأثیر را بر بهبود فضای کسب و کار دارد و بعد از آن اجرای قراردادهای و شرایط و مقررات اخذ مجوز
صفربان و امام جمعه زاده (۱۳۹۶)	الگوی حکمرانی خوب؛ سرمایه اجتماعی و توسعه همه جانبه	الگوی حکمرانی خوب به عنوان یک رویکرد جدید در مطالعات توسعه، بر دولت با جنبه های نهادی سازمانی (مدیریتی) و ماهیتی (سیاسی و حقوقی) و در کنار آن بر نیروهای گوناگون اجتماعی همکار و هماهنگ با یک چشم انداز و ساختار افقی و شبکه ای تأکید دارد.
اسگویی و ولیزاده (۱۳۹۶)	تأثیر بهبود فضای کسب و کار بر تجارت خارجی: مطالعه موردی شرکای عمده تجاری ایران	این پژوهش به بررسی تأثیر شاخصهای فضای کسب و کار به صادرات و واردات بین ۳۰ کشور در بازه زمانی ۲۰۰۴ الی ۲۰۱۴ پرداخته و نتایج نشان داد شاخصهای شروع کسب و کار، اخذ مجوزهای ساختمانی، تجارت برون مرزی، اجرای قراردادهای و سهولت اجرای ورشکستگی تأثیر مثبت و معنی داری بر صادرات دارند. در خصوص واردات نیز به جز مؤلفه مجوزهای ساختمانی، سایر مؤلفه ها تأثیر مثبت و معنی داری بر واردات دارند.
یاری (۱۳۹۵)	بررسی عوامل مؤثر بر توسعه کسب و کار تعاونی های زنان	عوامل زمینه ای، فرهنگی، اجتماعی و مدیریتی بر توسعه کسب و کار تعاونی های زنان استان ایلام تأثیر مثبت و معنادار دارند.
دوتا و میریکز (۲۰۲۱)	توسعه مالی و کارآفرینی	نتایج نشان داد سطوح بالاتر توسعه مالی باعث سطح بالاتری از فعالیت کارآفرینی میشود، بویژه هنگامی که نهادهای اقتصادی و سیاسی سالم هستند. همچنین توسعه اقتصادی از طریق تأمین اعتبار مورد نیاز کارآفرینان و مدیریت کارآمد و مقرون به صرفه ریسک و اطلاعات، به طور سودمندی به فعالیت های کارآفرینی کمک میکند.
روگه و آرچر (۲۰۲۰)	اندازه گیری و تجزیه و تحلیل تغییرات کشورها در ایجاد سهولت کسب و کار با استفاده از شاخص سهولت تجارت بانک جهانی	نتایج نشان داد شاخص سهولت کسب و کار نمی تواند بصورت واقعی نشان دهنده بهبود فضای کسب و کار در برخی مناطق نسبت به مناطق دیگر باشد زیرا اقتصادهای ضعیف در مقایسه با همتایان قدرتمند خود فضای بهبود بیشتری دارند. لذا مقایسات باید بین کشورهایی انجام گیرد که دارای پیوندهای اجتماعی و اقتصادی مشترک باشند.
گودوسکا (۲۰۱۷)	بررسی فضای کسب و کار	نتایج نشان می دهند بین رشد اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار رابطه ای معنادار وجود دارد.
زورجا و باج (۲۰۱۶)	اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر رقابت پذیری اقتصادی در کشورهای اروپایی	گروه های دارای وضعیت مناسب تر در فناوری اطلاعات از رقابت پذیری بیشتری برخوردار بودند.
کینگ، پلوسر و ربلو (۲۰۱۴)	چرخه های تولید، رشد و تجارت: مدل اصلی نئوکلاسیک	محققاندر این مقاله به طراحی یک مدل کسب و کار پایدار پرداخته اند. آنها در این مقاله بر این مورد تمرکز کرده اند که چگونه فضای بیرونی و اثرات آن را بر روی کسب و کار مدل سازی کنند. آنها این فضای بیرونی و اثرات آن را اثرات خارجی نامیدند. مطالعات آنها نشان میدهد سه مسئله کلیدی در مدلسازی کسب و کار پایدار وجود دارد که شامل طبقه بندی آثار خارجی، شناسایی مجموعه ای از مدلها و شناسایی رابطه متقابل بین آنهاست.

هانج (۲۰۱۲)	شاخص سهولت انجام کسب و کار، رشد اقتصادی و قوانین و مقررات	در این پژوهش فضای کسب و کار با شاخص سهولت انجام کسب و کار بانک جهانی در بازه ۲۰۰۹-۲۰۰۳ مورد ارزیابی قرار گرفته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که سه مؤلفه حمایت از سهامداران خرد، اخذ اعتبار و اجرای قراردادهای کشورها مورد مطالعه است. همچنین نتایج این مطالعه، بر اهمیت مؤلفه‌هایی که بر هزینه و زمان تأکید دارند، دلالت داد.	حمایت از سهامداران خرد، اخذ اعتبار، و اجرای قراردادهای
کلپر و اینزا (۲۰۱۲)	طراحی یک مدل کسب و کار پایدار	اصلاحات کوچک (کمتر از ۴۰ درصد) اثر درخور توجهی بر کاهش هزینه‌ها، برای ایجاد شرکت‌های جدید ندارد.	اصلاحات ثبت شرکتها

- روابط بین ابعاد و مولفه‌های الگوی حکمرانی سهولت کسب و کار در چارچوب قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور به چه صورتی است؟
- ترکیب مطلوب ابعاد و مولفه‌های الگوی حکمرانی سهولت کسب و کار در چارچوب قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور چگونه است؟

روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق از نظر هدف کاربردی و به لحاظ گردآوری داده‌ها پیمایشی است و دارای رویکرد کمی است. جامعه مورد مطالعه نظام کسب و کار کشور است و تعداد ۱۵ نفر از خبرگان به عنوان نمونه مورد بررسی در این مطالعه انتخاب شدند. شاخص‌های مورد استفاده در تعیین افراد خبره عبارتند از:

- رشته تحصیلی: دارای مدرک دکترای اقتصاد یا مدیریت (کسب و کار، کارآفرینی، دولتی)
- داشتن سابقه خدمت در وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزارت صنعت و معدن و تجارت، اتاق بازرگانی ایران و یا کمیسیون‌های تخصصی مجلس شورای اسلامی، موضوع ماده ۷۱ قانون خدمات کشوری حداقل به مدت ۴ سال.

همچنین برای تست مدل، شهرک‌های صنعتی استان تهران به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شده و مورد مطالعه شهرک صنعتی عباس آباد می‌باشد که تعداد ۴۰۰۰۰ نفر در آن مشغول به کار هستند. از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای، تعداد ۳۸۰ نفر طبق جدول مورگان به عنوان نمونه آماری انتخاب شده‌اند. ضمناً روش گردآوری داده‌ها میدانی است و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه

با توجه به مطالب ذکر شده، چارچوب نظری این پژوهش اجرای خط‌مشی‌های عمومی در پارادایم حکمرانی است. میچل هیل و پیتر هیوپ در کتاب "اجرای خط‌مشی‌های عمومی" مدلی را ارائه کرده‌اند که با در نظر گرفتن سه بعد ساختار خط‌مشی، تشکیلات نهادی و ساختار خرد، نوع و شکل حاکمیت دولت را در اجرای خط‌مشی مشخص می‌کند. آنها سه حالت از حاکمیت را در اجرای خط‌مشی‌ها پیشنهاد می‌دهند: حاکمیت از طریق اعمال قدرت و نفوذ دولتی، حاکمیت از طریق تفویض به بخش خصوصی و حاکمیت از طریق جامعه مدنی. بر این اساس مولفه‌های مدل در ابعاد امور حاکمیتی، امور قراردادی، و امور مشارکتی از مبانی نظری شناسایی و احصا گردید. لذا سوالی که مطرح می‌شود این است که چگونه میتوان کسب و کار را در کشور تسهیل کرد؟ وظایف، اختیارات و مسئولیت‌های هر یک از نهاد‌های دولتی، بخش خصوصی و جامعه مدنی در سهولت کسب و کار چیست؟ و چه ترکیبی از مسئولیت، پاسخگویی و اختیار، بین نهاد‌های دولتی، بخش خصوصی، و جامعه مدنی میتواند این امر را تسهیل کند؟

اهداف و سوالات تحقیق

از آنجا که هدف پژوهش طراحی الگوی حکمرانی سهولت کسب و کار در چارچوب قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور است لذا سوالات پژوهش را میتوان به شرح زیر مطرح کرد:

- ابعاد و مولفه‌های الگوی حکمرانی سهولت کسب و کار در چارچوب قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور کدامند؟

می باشد. پرسشنامه اول، پرسشنامه طراحی شده بر اساس ابعاد و مولفه های مدل است و از سه قسمت مقدمه، سوالات جمعیت شناختی و سوالات تشکیل شده است. پرسشنامه دوم (سیستم خبره فازی) در خصوص رول هایی است که خبرگان برای حالت های مختلف از ترکیب متغیرها در نظر می گیرند. روایی پرسشنامه ها با بهره گیری از نظرات اساتید و خبرگان امر تایید شده و پایایی آن نیز از طریق آلفای کرونباخ (۰.۷۶) مورد تایید قرار گرفت. پس از استخراج ابعاد و مولفه ها از مبانی نظری، از تکنیک دلفی فازی جهت دستیابی به اجماع نظری استفاده شده است. سپس به منظور برآزش مدل از تکنیک معادلات ساختاری در قالب تحلیل عاملی مرتبه اول و دوم استفاده گردید و نهایتاً برای دستیابی به ترکیب مطلوب مولفه ها از سیستم استنتاج فازی استفاده شده است.

یافته های تحقیق

برای انجام تکنیک دلفی فازی، ابتدا پرسشنامه ای با ۴۲ سوال (که هر سوال بیانگر یک مولفه می باشد) طراحی شد

و در اختیار خبرگان قرار گرفت که تمام پرسشنامه ها جامع و کامل عودت داده شد. در این پرسشنامه از طیف ۵ درجه ای لیکرت استفاده گردید. در دور دوم، پرسشنامه همراه با نقطه نظر قبلی هر فرد و میزان اختلاف آن با دیدگاه سایر خبرگان، مجدداً به اعضای گروه خبره ارسال گردید. در مرحله دوم اعضای گروه خبره با توجه به نقطه نظرات سایر اعضای گروه مجدداً به سوالات پاسخ دادند. باتوجه به دیدگاه های ارائه شده در مرحله اول و مقایسه آن با نتایج مرحله دوم، در مورد مولفه هایی که اختلاف نتایج بین دو مرحله کمتر از حد آستانه ۰/۲ بود؛ فرآیند نظرسنجی متوقف گردید. همچنین مؤلفه هایی که میانگین غیرفازی شده نظرات خبرگان در مورد آنها کمتر از ۹ بود، از مدل حذف گردیدند. بر این اساس در این مرحله ۱۹ مولفه از مدل حذف شدند. تعداد ۷ مولفه نیز به دور سوم راه پیدا کردند که چون اختلاف نظر خبرگان در مراحل دوم و سوم در مورد آنها کمتر از حد آستانه ۰/۲ بود در مدل باقی ماندند (جدول ۲).

جدول ۲. نتایج دور سوم نظرسنجی به همراه میانگین دیدگاه های خبرگان

ردیف	مولفه ها	max	mod	min	میانگین دلفیازی مرحله سوم	میانگین دلفیازی مرحله دوم	تفاضل میانگین غیرفازی شده دو مرحله
۱	اصلاح نواقص قوانین مربوطه (اصل ۴۴ قانون اساسی)	9.791484	8.558815	6.544439	8.22853	8.043811	0.18472
۲	پیاده سازی دولت الکترونیک	9.117339	7.609552	5.524298	7.313308	7.173019	0.14029
۱۶	ایجاد ثبات اقتصادی	10	9	7	8.633333	7.871261	0.19207
۱۹	سرمایه گذاری داخلی و خارجی	9.311499	8.001806	5.908846	7.671261	7.513308	0.15795
۲۰	ترویج فرهنگ کارآفرینی و توسعه استارت آپ ها	8.927228	7.236528	5.164776	7.173019	7.173019	0
۲۲	ساماندهی ضوابط و مقررات تجاری	9.587315	8.139256	6.118526	8.043811	8.043811	0

سرانجام طی سه مرحله نظرسنجی، مدل نهایی دارای ۲۳ مولفه گردید. در جدول ۳ مولفه های نهایی به همراه حروف اختصاری آن ها ارائه شده است.

جدول ۳. مولفه های نهایی

A: اصلاح نواقص قوانین مربوطه (اصل ۴۴ قانون اساسی)
B: پیاده سازی دولت الکترونیک
C: ایجاد درگاه واحد و صدور غیر حضوری مجوز
D: ابلاغ تصویب نامه برای مدیریت موقعیتهای تعارض منافع درون دولت تا زمان تصویب قانون به منظور ممانعت از انحصار و رانت

E: ترویج اخلاق حرفه ای در سازمان ها
F: ایجاد ثبات اقتصادی
G: عدم قانونگذاری پراکنده
H: تک‌نرخی شدن ارز و ثبات بازار ارز و پوشش نوسانات
I: ساماندهی ضوابط و مقررات تجاری
J: پیشگیری از قاچاق
K: تقویت سخت افزار و نرم افزار نهادهای متولی
L: بایگانی الکترونیکی اسناد
M: اصلاح نظام مالیاتی
N: پایداری محیط مالی
O: دسترسی شفاف و بی دغدغه به منابع تأمین مالی
P: سرمایه گذاری داخلی و خارجی
Q: خصوصی سازی سازمان ها و نهادهای متولی
R: تأمین مالی سرمایه گذاران و تولیدکنندگان
S: ترویج فرهنگ کارآفرینی و توسعه استارت آپ ها
T: آشنایی با قوانین مرتبط با موضوع
U: پیگیری در مورد محل هزینه کرد مالیات
V: کسب مهارت‌های لازم و اخذ گواهی معتبر
W: پایبندی به اصول اخلاقی

قرار گیرد. در صورتی که یک سازه درونزا سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ را کسب نماید به ترتیب حاکی از قدرت پیش بینی ضعیف، متوسط و قوی سازه یا سازه های برونزای مربوط به آن است. نتایج نشان می دهد که قدرت پیش بینی مدل در سطح متوسط به بالا قرار دارد. برای سنجش روایی تشخیصی در سطح سازه (متغیرهای پنهان) نیز از دو جدول Latent Variable Correlations و AVE استفاده شده است. شکل ۴ جدول ترکیب شده نهایی را برای معیار فورنل - لارکر نشان می دهد.

برای محاسبه میانگین یا متوسط ضرایب تعیین متغیرهای مدل، از جدول R Square استفاده شد. شاخص ضریب تعیین معیاری است که حاکی از تاثیر یک متغیر برونزا بر یک متغیر درونزاست و سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ به عنوان مقادیر ملاک برای دسته بندی R2 در نظر گرفته میشوند. همانطور که در جدول ۴ مشاهده می شود، مقادیر R2 مربوط به متغیرهای درونزای مدل در سطح متوسط قرار دارند. برای بررسی قدرت پیش بینی مدل نیز از شاخص کیفیت مدل ساختاری استون - گایسلر (Q2) بهره گرفته شده است که می تواند در سه سطح مورد قضاوت

جدول ۴: بررسی شاخص تشخیصی یا واگرا با معیار فورنل - لارکر، ضریب تعیین و برازش مدل

نماد	R ²	معیار فورنل - لارکر																															
		W	V	U	T	S	R	Q	P	O	N	M	L	K	J	I	H	G	F	E	D	C	B	A									
A	۰/۱۷																							0.7									
B	۰/۱																							0.8	0.3								
C	۰/۳۳																							0.6	0.3	0.5							
D	۰/۸۶																							0.8	0.2	0.1	0.3						
E	۰/۳۷																							0.5	0.6	0.1	0.2	0.1					
F	۰/۱																							0.7	0.1	0.2	0.1	0.1	0.2				
G	۰/۱																							0.4	0.1	0.2	0.3	0.1	0.1	0.2			
H	۰/۴۶																							0.8	0.1	0.2	0.2	0.6	0.4	0.2	0.2		
I	۰/۱																							0.8	0.2	0.2	0.2	0.3	0.2	0.1	0.4	0.2	
J	۰/۱۳																							0.6	0.3	0.1	0.3	0.2	0.4	0.4	0.1	0.3	0.3

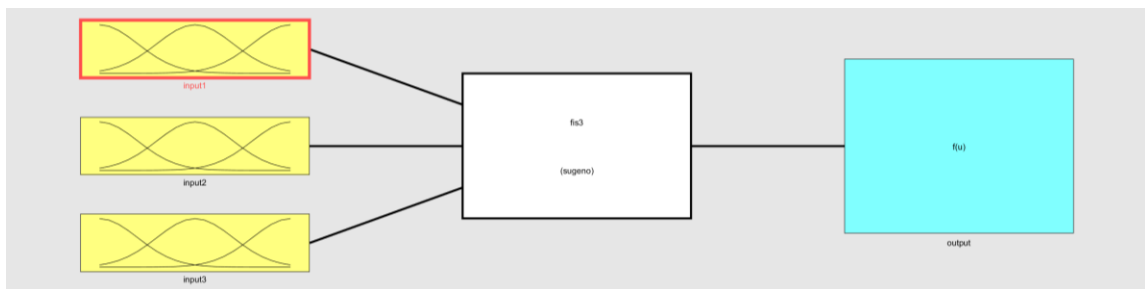
N	۰.۳۲۰	۱.۳۱۷	رد
O	۰.۴۲۵	۷.۶۴۶	قبول
P	۰.۲۴۶	۴.۱۴۸	قبول
Q	۰.۳۷۹	۷.۸۰۴	قبول
R	۰.۱۹۹	۲.۸۸۳	قبول
S	۰.۰۷۱	۱.۳۸۰	رد
T	۰.۵۱۷	۱۲.۱۲۶	قبول
U	۰.۱۳۸	۲.۰۶۴	قبول
V	۰.۳۱	۵.۳۴۱	قبول
W	۰.۰۲۲	۰.۳۶۳	رد

امور قراردادی
(B=0.175 – t=2.626)

امور مشارکتی
(B=0.390 – t=8.067)

موضوع شامل: امور حاکمیتی، امور قراردادی، و امور مشارکتی بعنوان ورودی سیستم، و حکمرانی سهولت کسب و کار بعنوان خروجی سیستم در نظر گرفته شدند (شکل ۱).

پس از تست مدل، برای دستیابی به ترکیب مطلوب متغیرها از رویکرد استنتاج فازی و نرم افزار متلب استفاده گردید. مراحل طی شده به شرح زیر می باشد: در مرحله اول اقدام به تعیین ورودی و خروجی سیستم شده است. ابعاد



شکل ۱. طراحی سیستم فازی ابعاد حکمرانی سهولت کسب و کار

استفاده شده است. مرحله فازی سازی از دو گام تشکیل شده که در گام اول فازی سازی متغیرهای ورودی و در گام دوم فازی سازی متغیر خروجی انجام گرفته است. بازه تعریف شده برای متغیرهای ورودی بر اساس متغیرهای کلامی کم، متوسط، زیاد، [۱ ۰] و برای متغیر خروجی [۱ ۰] می باشد. در مرحله سوم تدوین قوانین استنتاج صورت گرفته و بر اساس نظرات خبرگان مبنی بر اهمیت هر یک از قوانین، تعداد قوانین ضروری مشخص گردید که برخی از آنها در جدول ۶ ارائه شده است.

طراحی سیستم فازی به گونه ای است که به هنگام برخورد با «و» مقدار مینیمم و به هنگام برخورد با «یا» مقدار ماکزیمم را محاسبه می کند. همچنین در قسمت استلزام که تصمیم گیری در ارتباط با صحت قوانین است، از روش مینیمم و در قسمت تجمیع که چگونگی جمع بندی خروجی ها است از روش ماکزیمم استفاده شده است. نهایتاً به منظور فازی زادی مقدار فازی از روش میانگین وزن ها با مرکز ثقل استفاده شده است. در مرحله دوم اقدام به فازی سازی متغیرها شده و به همین منظور از تابع مثلثی

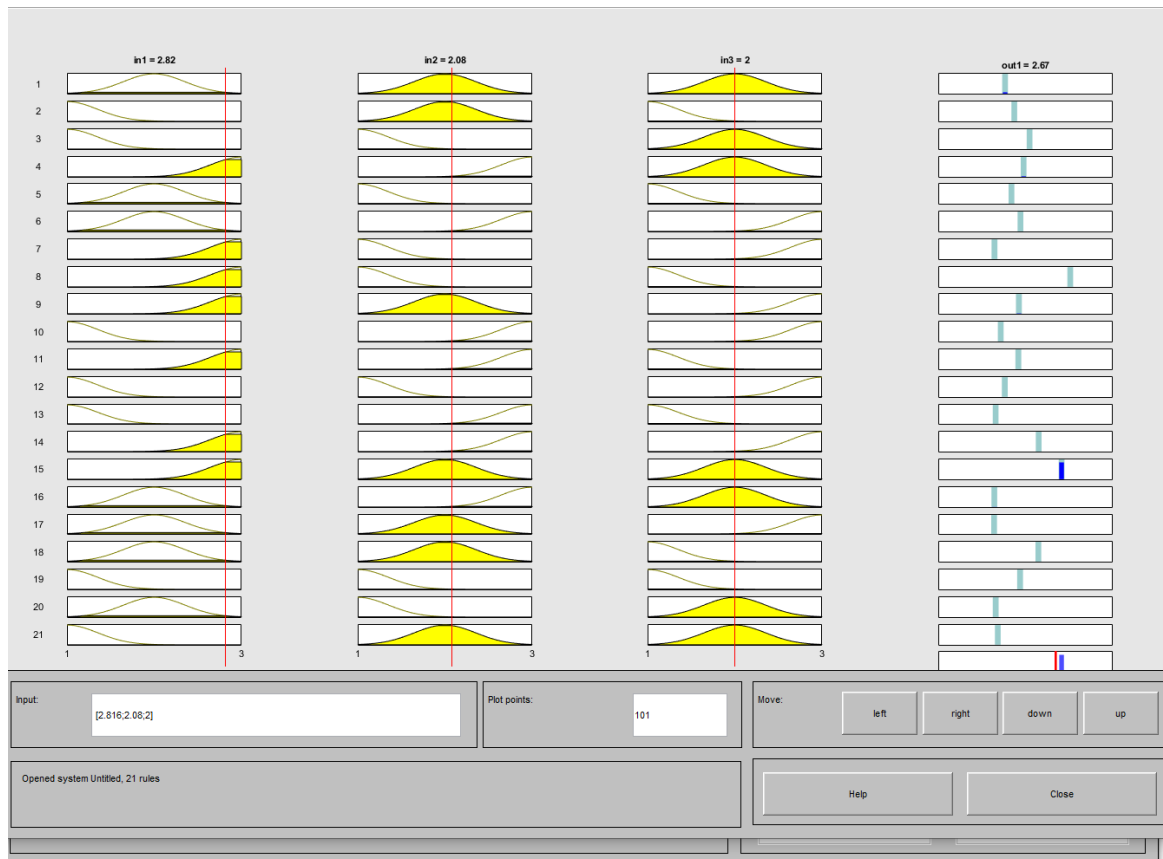
جدول ۶. رول های مختلف برای دستیابی به ترکیب مطلوب ابعاد حکمرانی سهولت کسب و کار

آنگاه		اگر عوامل	فuzzy
حکمرانی سهولت کسب و کار			
ضعیف	متوسط	امور قراردادی	امور حاکمیتی
۳		قوی	قوی

متوسط	متوسط	قوی	۲.۸
ضعیف	ضعیف	قوی	۲.۶
قوی	قوی	متوسط	۲.۴
متوسط	متوسط	متوسط	۱.۵
ضعیف	ضعیف	متوسط	۱.۲
قوی	قوی	ضعیف	۲
متوسط	متوسط	ضعیف	۱.۳
ضعیف	ضعیف	ضعیف	۱
متوسط	قوی	متوسط	۱.۶
ضعیف	قوی	ضعیف	۱.۵
قوی	متوسط	قوی	۲.۳
ضعیف	متوسط	ضعیف	۱.۳
قوی	ضعیف	قوی	۱.۷
متوسط	ضعیف	متوسط	۱.۲
متوسط	متوسط	قوی	۱.۶
متوسط	قوی	متوسط	۲.۴
ضعیف	ضعیف	متوسط	۱.۵
قوی	قوی	ضعیف	۲.۲
متوسط	متوسط	ضعیف	۱.۸
ضعیف	ضعیف	قوی	۱.۷

اندازه به ۳ نزدیک تر باشد بیانگر لزوم توجه بیشتر به آن متغیر است. براساس نتایج مشاهده می شود که در مطلوب ترین حالت، حکمرانی سهولت کسب و کار ۲/۶۷ می باشد و ترکیب مطلوب برای این حالت زمانی حاصل می شود که امور حاکمیتی ۲.۸۲، امور قراردادی ۲.۰۸ و امور مشارکتی ۲ باشد (شکل ۲).

در مرحله چهارم نیز با استفاده از میانگین گیری اقدام به فازی زدایی شد تا اعداد به اعداد معمول و قابل فهم تبدیل شود. در نهایت در مرحله پنجم ترکیب مطلوب ورودی‌ها محاسبه شده است که از طریق آن می توان حکمرانی سهولت کسب و کار را ماکزیمم کرد. شکل زیر ترکیب مطلوب ابعاد حکمرانی سهولت کسب و کار را نشان می دهد. عدد بدست آمده در بازه بین ۰ تا ۳ قرار دارد و هر



شکل ۲. دستیابی به ترکیب مطلوب ابعاد حکمرانی سهولت کسب و کار

نامه مدیریت تعارض، ترویج اخلاق حرفه ای، ثبات اقتصادی، تک نرخی شدن ارز و دسترسی شفاف به منابع مالی به ترتیب ۲/۵۸، ۲/۳۱، ۲/۳۷، ۱/۳۷، ۲/۷۴ و ۲/۷۲ باشد. در خصوص بعد امور مشارکتی نیز سطح مطلوب ۲/۰۳ است و زمانی حاصل می شود که میزان مولفه های آشنایی با قوانین مرتبط، پیگیری محل هزینه کرد مالیات و کسب مهارت های لازم به ترتیب ۲/۵۷، ۱/۳۵ و ۱/۵۵ باشد (جدول ۷).

همین مراحل در خصوص هر یک از ابعاد نیز انجام گرفت و ترکیب مطلوب مولفه ها مشخص گردید که نتایج در جدول ۷ ارائه شده است. همانطور که مشاهده می شود سطح مطلوب امور قراردادی ۲/۷۶ است و زمانی حاصل می شود که میزان مولفه های سرمایه گذاری داخلی و خارجی، خصوصی سازی و تامین مالی به ترتیب ۲/۸۳، ۲/۱۲ و ۲/۱۹ باشد. به همین ترتیب سطح مطلوب امور حاکمیتی ۲/۰۳ است و زمانی حاصل می شود که میزان مولفه های پیاده سازی دولت الکترونیک، ابلاغ تصویب

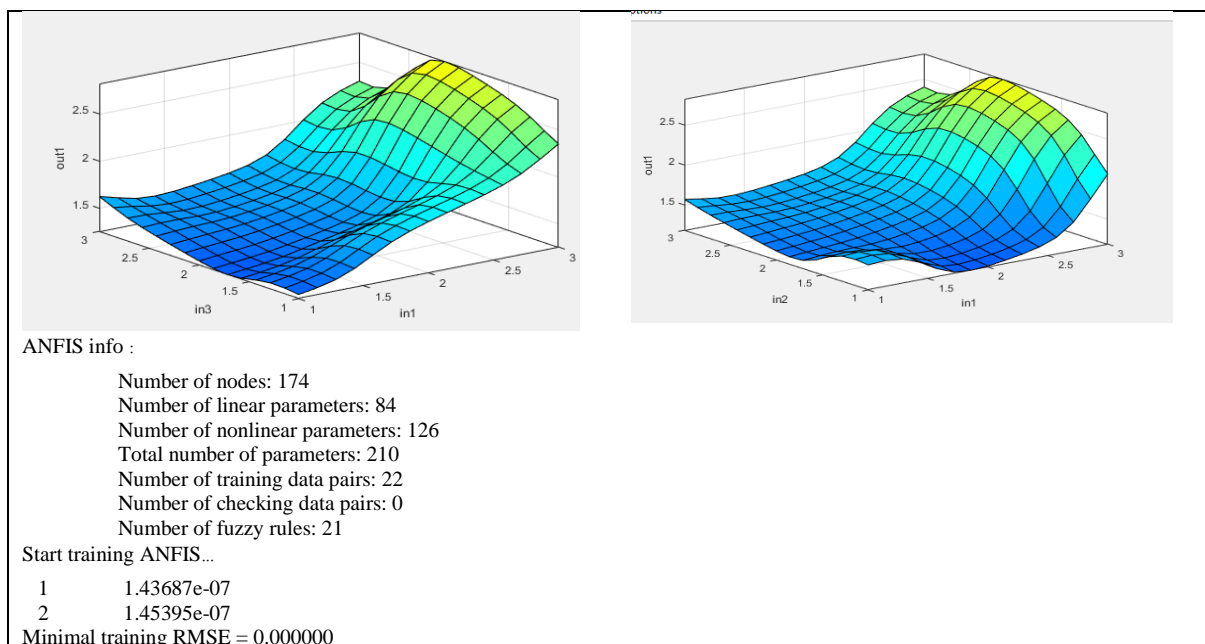
جدول ۷. ترکیب مطلوب مولفه ها

اگر	آنگاه		
	مقدار	امور قراردادی	امور حاکمیتی
مولفه			امور مشارکتی
سرمایه گذاری داخلی و خارجی	۲.۸۳		
خصوصی سازی	۲.۱۲	۲/۷۶	
تامین مالی	۲.۱۹		
پیاده سازی دولت الکترونیک	۲.۵۸		
ابلاغ تصویب نامه مدیریت تعارض	۲.۳۱		۲.۰۳
ترویج اخلاق حرفه ای	۲.۳۷		
ثبات اقتصادی	۱.۳۷		

تک نرخى شدن ارز	۲.۷۴	
دسترسی شفاف به منابع مالی	۲.۷۲	
آشنایی با قوانین مرتبط	۲.۵۷	
پیگیری محل هزینه کرد مالیات	۱.۳۵	۲/۰۳
کسب مهارتهای لازم	۱.۵۵	

ورودی متغیر، بر تئوری ادبیات یا نظرات افراد خبره منطبق باشد، اعتبار سیستم طراحی شده مورد تأیید است و در غیر این صورت باید اصلاح شود. در شکل ۳ برخی از این رفتارها نشان داده شده است.

برای اعتبار سنجی مدل نیز از روش تحلیل رفتار خروجی استفاده شده است. در این روش به ازای افزایش و کاهش در ورودی ها، مقدار خروجی توسط سیستم محاسبه می شود. رفتار مشاهده شده تجزیه و تحلیل می شود و در صورتی که رفتار خروجی به ازای دو ورودی ثابت و دو



شکل ۳. اعتبارسنجی مدل

مسئولیت بیشتری بر عهده دارد. از سوی دیگر مولفه های ابلاغ تصویب نامه برای مدیریت موقعیت های تعارض منافع، و پیاده سازی دولت الکترونیک بیشترین همبستگی را با امور حاکمیتی برقرار کردند. لذا این مولفه ها مهمترین مولفه های مدل و تاثیرگذارترین عوامل در تسهیل کسب و کار هستند. این یافته با یافته های مردانی نجف آبادی و همکاران (۱۴۰۰)، حسین زاده (۱۳۹۷) و اسگویی و ولیزاده (۱۳۹۶) همخوانی دارد.

همچنین بر اساس نتایج حاصل از استنتاج فازی، سطح مطلوب امور حاکمیتی ۲/۰۳ می باشد (ماکزیمم ۳ می باشد) و ترکیب مطلوب برای این حالت زمانی حاصل می

بحث و نتیجه گیری

مطالعه مبانی نظری و نتایج تکنیک دلفی نشان داد مدل حکمرانی سهولت کسب و کار شامل ۲۳ مولفه در سه بعد امور حاکمیتی، امور قراردادی، و امور مشارکتی دارد. پس از تست مدل در نمونه آهاری بزرگتر، بر اساس نتایج حاصل از تکنیک معادلات ساختاری، مشخص گردید قدر مطلق عدد تی در مورد ۱۱ مولفه کمتر از ۱/۹۶ می باشد، در نتیجه این مولفه ها از مدل حذف شدند و مدل نهایی دارای ۱۲ مولفه گردید. از آنجا که امور حاکمیتی بیشترین همبستگی را با مفهوم اصلی برقرار کرد لذا در تسهیل کسب و کار، بخش دولتی نسبت به سایر بخش ها

بر اساس نتایج، سطح مطلوب امور مشارکتی ۲۰۰۳ می باشد (ماکزیمم ۳ می باشد) و ترکیب مطلوب برای این حالت زمانی حاصل میشود که آشنایی با قوانین ۲۰۵۷، پیگیری محل هزینه کرد مالیات ۱۰۳۵، و کسب مهارت های لازم و اخذ گواهی ۱۰۵۵ باشد. این یافته نشان میدهد در ترکیب مطلوب، مولفه آشنایی با قوانین دارای اهمیت بیشتری نسبت به سایر مولفه ها می باشد. مولفه آشنایی با قوانین علاوه بر اینکه بیشترین همبستگی را با بعد دارد، در ترکیب مطلوب نیز دارای بیشترین اهمیت می باشد. بنابراین اولین و مهمترین نقش جامعه مدنی در حکمرانی سهولت کسب و کار، آشنایی با قوانین و اطلاع از مسائل حقوقی و اجتماعی کسب و کار می باشد. دانستن قواعد بازی، تحقیقات پیش از اجرا، دانش و تجربه کافی، لازمه کارآفرینی و توسعه کسب و کار است.

بر اساس نتایج، سطح مطلوب حکمرانی سهولت کسب و کار ۲۰۷۶ می باشد (ماکزیمم ۳ می باشد) و ترکیب مطلوب برای این حالت زمانی حاصل میشود که امور حاکمیتی ۲۰۸۲، امور قراردادی ۲۰۰۸ و امور مشارکتی ۲ باشد. این یافته نشان میدهد در ترکیب مطلوب امور حاکمیتی دارای بیشترین اهمیت می باشد. دولت ها می توانند با بسیج امکانات و منابع خود تاثیرات بسیار گسترده ای بر فضای کسب و کار داشته باشند. وضع قوانین حمایتی، رفع موانع بخش خصوصی، واگذاری دارایی ها و شرکت ها به بخش خصوصی، مبارزه با رانت و ویژه خواری، انحصاری نکردن بازار و ایجاد رقابت در فضای کسب و کار از اساسی ترین اقداماتی است که باید در راستای تسهیل کسب و کار - قبل از هر اقدام دیگری - مدنظر دولت ها قرار گیرد و در صورتی که دولت ها عزم راسخی برای حرکت در این مسیر را نداشته باشند، تلاش بخش های دیگر چندان نتیجه بخش نخواهد بود. در نهایت با توجه به اینکه مولفه های ثبات بازار ارز، و سرمایه گذاری داخلی و خارجی بعنوان مهمترین عوامل تسهیل کسب و کار شناسایی شدند، موارد زیر پیشنهاد میگردد:

شود که پیاده سازی دولت الکترونیک ۲۰۵۸، ابلاغ تصویب نامه برای مدیریت موقعیت های تعارض منافع درون دولت تا زمان تصویب قانون به منظور ممانعت از انحصار و رانت ۲۰۳۱، ترویج اخلاق حرفه ای ۲۰۳۷، ایجاد ثبات اقتصادی ۱۰۳۷، تک نرخی شدن ارز و ثبات بازار ارز و پوشش نوسانات ۲۰۷۴ و دسترسی شفاف و بی دغدغه به منابع تأمین مالی ۲۰۷۲ باشد. این یافته نشان می دهد در ترکیب مطلوب، مولفه تک نرخی شدن ارز و ثبات بازار ارز و پوشش نوسانات دارای اهمیت بیشتری نسبت به سایر مولفه ها می باشد. در نتیجه اقدامات دولت در تسهیل کسب و کار (برای رسیدن به شرایط مطلوب) باید در وهله اول معطوف به ایجاد ثبات در بازار ارز گردد. نوسانات نرخ ارز کلیه فعالیت های اقتصادی را تحت الشعاع قرار می دهد. عدم اطمینان در نرخ ارز به عدم اطمینان در قیمت آتی کالاها و خدمات منجر می شود. فعالان اقتصادی تصمیم گیری های خود در زمینه های تولید، سرمایه گذاری و مصرف را بر پایه اطلاعاتی که سیستم قیمت ها فراهم می سازد، پی ریزی می کنند. در صورتی که قیمت ها غیر قابل اطمینان و پیش بینی ناپذیر شوند، کیفیت تصمیم گیری ها کاهش خواهد یافت و فضای کسب و کار ملتهب شده یا با رکود و انفعال مواجه خواهد شد. بر اساس نتایج، سطح مطلوب امور قراردادی ۲۰۷۶ می باشد (ماکزیمم ۳ می باشد) و ترکیب مطلوب برای این حالت زمانی حاصل می شود که سرمایه گذاری داخلی و خارجی ۲۰۸۳، خصوصی سازی نهادها و سازمان های متولی ۲۰۱۲، و تأمین مالی سرمایه گذاران و تولید کنندگان ۲۰۱۹ باشد. این یافته نشان می دهد در ترکیب مطلوب، مولفه سرمایه گذاری داخلی و خارجی دارای اهمیت بیشتری نسبت به سایر مولفه ها می باشد. همچنین بین سطح مطلوب امور قراردادی (۲۰۷۶) و سطح ایده آل (۳) فاصله زیادی وجود ندارد. لذا با ایجاد شرایط مطلوب در امور قراردادی، رسیدن به نقطه ایده آل در مشارکت بخش خصوصی - جهت تسهیل فضای کسب و کار - امری دور از ذهن نخواهد بود.

حسین زاده، هدایت (۱۳۹۷). اثر بهبود فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه، فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان، ۶(۲۳): ۵۱۷-۴۹۸.

پایش ملی محیط کسب و کار ایران، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی، مرکز آمار و اطلاعات اقتصادی، تابستان ۱۳۹۶.

برادران شرکا، حمیدرضا؛ ملک الساداتی، سعید (۱۳۸۷). حکمرانی خوب؛ کلید توسعه آسیای جنوب غربی، فصلنامه راهبرد، شماره ۴۶، صص ۳۵۹-۳۸۴.

عبداللهی، فرشته؛ مهربانی، فاطمه؛ مهدی بصیرت (۱۳۹۲). اولین همایش الکترونیکی ملی چشم انداز اقتصاد ایران، آذرماه.

صالح آبادی، علی (۱۳۹۲). نقش بازار سرمایه در بهبود فضای کسب و کار کشور و امکان ارتقای رتبه ایران در رده بندی بانک جهانی، مجله اقتصادی، سال سیزدهم، شماره ۷ و ۸.

شهنازی، روح اله؛ شبانی، زهرا (۱۳۹۰). بررسی تاثیر فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی در کشورهای منتخب، پژوهشنامه اقتصادی، سال یازدهم، شماره ۳، پیاپی ۴۲.

مردانی نجف آبادی، مصطفی؛ اوحدی، نسرين؛ رزم آور، فرشاد (۱۴۰۰). اندازه گیری و رتبه بندی کارایی سهولت کسب و کار در ایران و کشورهای منتخب، فصلنامه مدیریت کسب و کار، ۱۳(۴۹): ۸۰-۱۰۳.

تقوی فرد، محمد تقی؛ مهرپرور حسینی، عاطفه؛ صالحی مقدم، شیما (۱۳۹۹). رابطه فناوری اطلاعات و ارتباطات با سهولت کسب و کار در سطح جهان، مطالعات مدیریت کسب و کار هوشمند، ۸(۳۱): ۵-۲۲.

دهقانی فیروز آبادی، حمیدرضا (۱۳۹۸). رابطه بین شاخص حکمرانی خوب و شاخص اخذ اعتبار را در کشورهای منتخب حوزه MENA، پژوهش های علوم مدیریت، شماره ۱، صص ۱-۱۱.

- تقویت منابع ارزی و تلاش برای گسترش ارتباطات بین المللی در جهت تسهیل نقل و انتقالات بین بانکی

- گسترش پیمان های دو جانبه پولی با کشورهای طرف تجاری و منطقه ای

- مدیریت انتظارات از طریق ختنی کردن شایعات و تحریکات رسانه ای و شبکه های اجتماعی

- تشدید نظارت بر بانکها و موسسات اعتباری و توقف رفتار ریسک آمیز بانکها و موسسات اعتباری

- حل مشکلات مربوط به روابط کارگزاری با بانکهای خارجی و نقل و انتقالات ارزی

- ایجاد زیر ساخت های اولیه مورد نیاز و تشویق جریان سرمایه خارجی برای سرمایه گذاری در زیرساخت های فیزیکی (از قبیل حمل و نقل، برق و...) و زیرساخت های اجتماعی (از قبیل آموزش و بهداشت)

- نرخ بهره بانکی مناسب برای سپرده ها، معافیت از مالیات و رفع موانع قانونی و اداری با هدف تشویق انتقال درآمد های خارج از کشور به داخل کشور

همچنین به محققان آتی پیشنهاد می گردد از آنجا که مولفه های "عدم قانون گذاری پراکنده" و "پیشگیری از قاچاق" علیرغم تایید خبرگان، در تحلیل عاملی مرتبه دوم از مدل حذف گردیدند، در تحقیقات خود ارتباط این متغیرها و سهولت کسب و کار را با تعمق بیشتری مورد بررسی قرار دهند.

منابع

بختیاری، صادق؛ شایسته، افسانه (۱۳۹۱). بررسی تاثیر بهبود فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی در کشورهای منتخب با تاکید بر ایران، فصلنامه علوم اقتصادی، ۶(۱۹): ۱۷۵-۲۰۴.

گزارشات فضای کسب و کار بانک جهانی در سال (۲۰۱۱) (Business Doing ، کلی و کشوری).

the GDP. A qualitative study. *Journal of Business Research*.

-Van Stel, A., Storey, D. J., & Thurik, A. R. (2007). The effect of business regulations on nascent and young business entrepreneurship. *Small business economics*, 28(2-3): 171-186.

-Glodowska, A. (2017). Business and economic growth in the European union countries: what can be explained for the convergence? *Entrepreneurial business and economics review*, 5(4), 189-204.

-King, R. G., Plosser, C. I., & Rebelo, S. T. (2014). Production, growth and business cycles: I. The basic neoclassical model. *Journal of monetary economics*, 21(2), 195-232.

-Klapper, L., & Inessa, L. (2012). The impact of business environment reforms on new firm registration. Washington: The World Bank.

سلاطین، پروانه (۱۳۹۸). تأثیر فساد بر توزیع درآمد: رهیافت داده‌های پانل، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال هفدهم، شماره ۶.

حکمتی فرید، صمد؛ محمدزاده، یوسف؛ خزانلی، دیمین (۱۳۹۷). اثر بهبود فضای کسب و کار و رعایت حقوق مالکیت فکری بر رشد اقتصادی کشورهای با درآمد متوسط به بالا، فصلنامه پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، دوره ۶، شماره ۲۲.

علیزاده، نوید (۱۳۹۷). توسعه و بهبود فضای کسب و کار پیش‌نیاز جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در دستیابی به رشد اقتصادی، مجله اقتصادی، سال شانزدهم، شماره ۷ و ۸.

کاظمیان، غلامرضا؛ عبدالله پور، مهدی؛ عباسی، عاطفه (۱۳۹۷). بررسی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر بهبود فضای کسب و کار در کشورهای منطقه منا، فصلنامه مدیریت کسب و کارهای بین‌المللی، دوره ۱، شماره ۲.

صفریان، روح‌اله؛ امام‌جمعه‌زاده، سید جواد (۱۳۹۶). الگوی حکمرانی خوب؛ سرمایه اجتماعی و توسعه همه‌جانبه، دولت‌پژوهی، سال سوم، شماره ۱۲.

اسگویی، محمد مهدی؛ ولی‌زاده، سمیه (۱۳۹۷). تأثیر بهبود فضای کسب و کار بر تجارت خارجی: مطالعه موردی شرکای عمده تجاری ایران، مدیریت کسب و کارهای بین‌المللی، سال اول، شماره ۳.

یاری، بهروز (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر توسعه کسب و کار تعاونی‌های زنان، ماهنامه کار و جامعه، شماره ۱۹۴، صص ۷۴-۹۴.

هیل، مایکل؛ هیوپ، پیتر؛ اجرای خط‌مشی عمومی: حکمرانی در نظریه و عمل، انتشارات آذین مهر، ترجمه: معدنی، جواد؛ خدایی، نیما، سال ۱۳۹۹.

-Rogge, N. & Archer, G. (2021). Measuring and analyzing country change in establishing ease of doing business using a revised version of World Bank's ease of doing business index, DOI: 10.1016/j.ejor.2020.07.065.

-Estevão, J., Lopes, J. D., Penela, D., & Soares, J. M. (2019). The Doing Business ranking and